

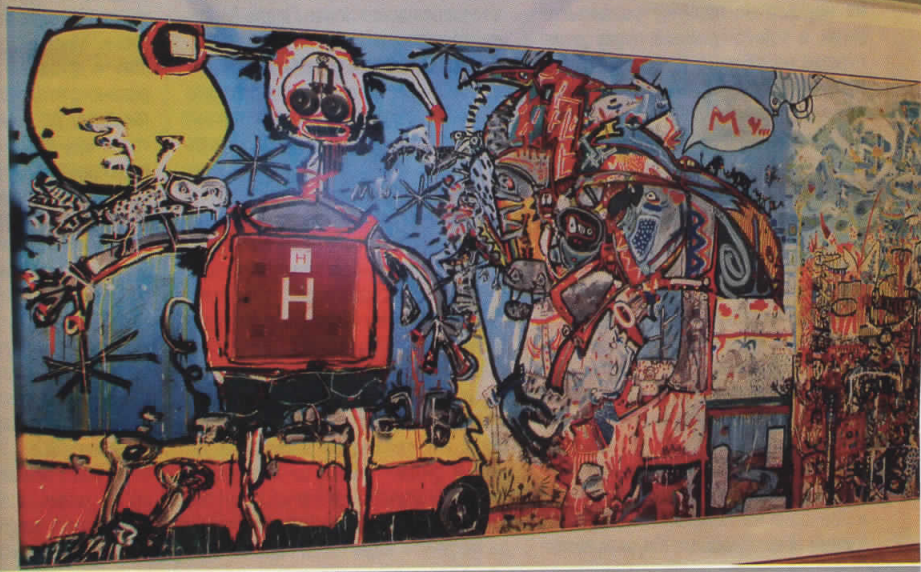
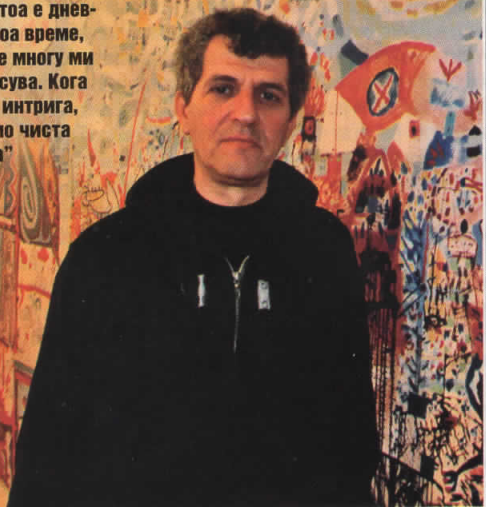
НЕФОРМАЛНА ДРУЖИНА НА

„Зеро“ беше повод да се премостат сите оние ограничувања кои беа наметнувани од страна на постојните институции на културата во тоа време и етаблираните критериуми за 'современата' уметност. 'Зеро' е обид да се излезе од рамката и да се отворат вратите кон експериментот и слободното истражување на ликовните медиуми, техники и изрази. Сето тоа во добро дружење и пријателска атмосфера - вели еден од основачите на култната група, ликовниот уметник Игор Тошевски

Пред дваесет и пет години, сопственикот на чајџилницата „Галерија 7“ во Старата скопска чаршија, Адил Карахасан, на група студенти, инаку прва генерација на штотуку формирано Факултет за ликовна уметност и негови редовни „муштери“, ќе им предложи секој од нив да насликаат по еден свој „квадрат“ на ѕидот од локалот. Така е „создадена“ неформалната група „Зеро“ или можеби попрецизно кажано, така се појави „Зеро“. Набрзо, ликовниот критичар, д-р Владимир Величковски ќе ги покани заедно да учествуваат во изложбата „Гест, Експресија, Акција“, а останатото, како што ќе рече и еден од учесниците на овој своевиден феномен, Игор Тошевски е - историја. Четврт век подоцна, во „Мала станица“ во Скопје, направена е ретроспектива на сето она што оваа „формација“ го направила за време на своето егзистирање. - Ретроспективата беше стара идеја, но веројатно тогаш (пред десетина години) се немаше „слух“ за ваков нас-

тап. Овојпат, благодарение на еден мал-голем човек, Горанчо Георгиевски, кој ја иницираше идејата и се нафати да ѝ собере на едно место, предлогот за чудо беше прифатен во Министерството за култура, па со тоа се вдадовме во копање на документација, дела и слично. Подоцна, видовме дека имаме материјал за две-три вакви поставки, но доволна беше и оваа, за да се потсетиме на времињата и креативниот набој што го носеше оваа група - вели Тошевски. По отворањето на изложбата реакциите во јавноста беа од типот „повозрасните носталгично уживаа, младите гледаа и се чудеа како делата создавани во 1984 година изгледаат посвежи и побунтовни од денешната ликовна уметност“. - Навистина - потврдува Татјана Миљовска - постои еден филлинг карактеристичен за сите што одеа на чај во „Галерија 7“ и тој филлинг постои до денес. Оттаму таа носталгија по тоа време. Беди Ибрахим, еден од основачите на „Зеро“, тврди дека најубавиот период од неговиот

Беди Ибрахим : „Овде во оваа изложба има почит, порака, тоа е дневник на тоа време, кое мене многу ми недостасува. Кога немаше интрига, туку само чиста енергија“

Фактографија на групата

Во неформалниот колектив на „Зеро“ имињата на членовите постојано се менувале, односно тие доаѓале и си оделе по слободна волја и без обврски. Меѓутоа, постоело едно „цврсто“ јадро составено од: **Перица Георгиев-Пепси** (1957 година), кој денес живее и работи во Пловдив, Бугарија, **Беџи Ибрахим** (1959 година), моментно професор на ФЛУ, оддел вајарство, **Игор Тошевски** (1963 година), кој професионално работи на сценографија на играни филмови, **Александар Станкоски** (1959 година), живее исто така во Скопје, а покрај сликарството се занимава со ликовна теорија и книжевност, објавува стрипови и режира филмови, **Татјана Миљовска** (1966 година), живее и работи во Скопје и Сирхан (Преспа), а главна животна и сликарска преокупација ѝ се духовните истражувања и трансформацијата на енергијата и свеста. **Синиша Цветковски** (1963 година) е дизајнер на обвивки на музички издавнија, објавува илустрации во „Лифт“ и „Маргина“ и активно е ангажиран со музика и радиоводителство. **Ми-**

одрог Десовски (1955 година), самостојно и групно изложува во Македонија и во Австралија, каде и живее. **Златко Трајковски** (1960 година), живее и ги изложува своите дела во Скопје. **Зоран Јаневски** (1958 година), работи на археолошки истражувања во Стоби, на Скопското Кале, на Виничкото Кале... **Мирослав Стојановиќ-Шуки** (1963 година), живее и работи во Скопје...

Од 1984 година до 1992 година „Зеро“ ќе има перформанси, мурали, хепенинзи, инсталации, интервенции во Домот на младите, во Штип, Музеј на Македонија, Галерија „25 Мај“, „Сули ан“, „Галерија 7“, Основно училиште „Тефејуз“ - Скопје, ОУ „Браќа Рибар“ - Скопје, Куката на Здружението на зелените во Скопје, Центарот на Скопје... Хроничарите ќе забележат дека Музејот на современата уметност долго време ќе ги игнорира членовите и воопшто активностите на „Зеро“, поради фокусираноста врз други автори и уметнички изрази. Конкретно, до денес, единствено Игор Тошевски и Татјана Миљовска имале самостојни изложби во МСУ.

КРЕАТИВНИ ИНДИВИДУАЛЦИ

живот е токму времето на „Зеро“. Вели: - Тоа беше време на приказни. За жал, денес многу брзо се комуницира, многу сувопарно, без мириси и без ластовички. Овде, во оваа изложба има почит, порака, тоа е дневник на тоа време, кое мене многу ми недостасува. Време кога немаше интрига, туку само чиста енергија“.

Нашите соговорници се согласуваат дека групата функционираше совршено, а сепак сосема спонтано. Дека тоа бил колектив неформално собран врз основа на една либерална платформа, која подразбирала крајно слободна, креативна и експериментална форма на ликовно дејствување. - Повеќе од тоа - вели Тошевски - „Зеро“ беше повод да се премостат сите оние ограничувања кои беа наметнувани

„Критиката, особено музејската, беше изненадена и зазеде крајно дистанциран и резервиран став, додека публиката и весниците покажаа повеќе интерес. Групата 'Зеро' дури подоцна, низ индивидуална афирмација на авторите, ќе доживее поцелосна поддршка

од страна на постојните институции на културата во тоа време и етаблираните критериуми за „современата“ уметност. „Зеро“ е обид да се излезе од рамката и да се отворат вратите кон експериментот и слободното истражување на ликовните медиуми, техники и изрази. Сето тоа во добро дружење и пријателска атмосфера. Ибрахим раскажува дека постоел само некаков „глобален“ договор при иницирањето на нивните мурали, перформанси, инсталации, па дури и стрипови, а потоа секој работел целосно ослободен од планови. - Некој ќе се одмора, а друг на

негово место нешто додал... Како театарска претстава, како одговор на реплики... сè беше спонтано, без закажување, без конкретен договор... Сега, кога се собираме во неделниците по повод оваа изложба, најинтересно беше дека секој од нас имаше „своја“ различна приказна за тоа како функциониравме и како сето тоа изгледаше. Миљовска, пак, вели дека „Зеро“ е исклучителен од повеќе причини, а меѓу другото и бидејќи е прилично мистериозен феномен на кохезиони сили. - Ако се направи анализа на делата и на авторите ќе се заклучи дека ние сме

дијаметрално различни креативци. Поразлични, амни Индивидуалци и по творечка преокупација, и по карактерот и по сферите на дејствување. Мислам дека треба да се направи една поопсежна и подлабока студија за да се утврди кои се тие кохезиони сили што така успешно функционираа во групата.

Тројцата се едногласни дека немало конфликти меѓу нив, туку само часови дискусии на најразлични теми, не доминираше никој над никого, а изгледаат и убедено во можноста сите поранешни членови да ја сочувале таа, иста, тогашна енергија, дека останале недопрени од комерцијализацијата, а со тоа и шансата за идно повторно творечко обединување. Од проста причина што и нивното првично соединување, како што ќе забележи д-р Величовски, е „последича“ на пресвртниот момент на автентичен револт и провокација кон воспоставените естетски навики и локални

Тука започна историјата: чајилницата „Галерија 7“ со муралите на „Зеро“

Долго патување од Келн

Прва македонска група што се претставила надвор, во Европа, без институционална поддршка е „Зеро“, која ќе изложува како „Зеро од Македонија“ во Келн (мај 1990 година) и воедно, тие се и првата група од поранешна Југославија што била претставена во ИНГИС - Институт за

источноевропска уметност. На пат за Келн, дружината во своето превозно средство „спачек“ носеле и една скулптура за изложбата, што подразбирала и делови од стара лозница. На граничните премини, ова уметничко дело, инаку на Ибрахим, кој пак не присуствувал на изложбата, им правело многу проблеми на „зеровци“. Веќе поискусни, на враќање, пред самата граница на Германија, извеле низа „медитации“, „молитви“ и „протални говори“ и - скулптурата просто ја цитнале во блиското поле. „Не се секирај, друже,“ му рекле во Скопје на Ибрахим, „достојно ја испративме. Со сите салтанати“.

Културата формација на изложбата во Келн, во 1990 година

уметнички критериуми на средината. „Критиката, особено музејската, беше изненадена и зазеде крајно дистанциран и резервиран став, додека публиката и весниците покажаа повеќе интерес. Групата „Зеро“ дури подоцна, низ индивидуална афирмација на авторите, ќе доживее поцелосна поддршка. Во тоа време, всушност, не можеше да се очекува ништо повеќе затоа што постоеја строго зацртани норми на вкус и погледи

— ќе забележи тој. Миљовска е на мислење дека нивната дружина оставила печат бидејќи била политички необоена, дејствувајќи само во сферата на културата и уметноста. Таа нагласува дека културата, т.е. уметноста треба да биде издигната над политиката и да биде независна од општеството, исто како и религијата. Миљовска потенцира дека уметноста треба да биде ослободена од секакви идеологии, да разработува филозофско-мистички системи и стратегии, дека таа треба и да критикува, но се разбира, без некаква идеолошко-демагошка амбиција да доминира. - Уметноста може само да инспирира, никако да се наметнува бидејќи таа е слобода и љубов, а не терор и агресија - смета „женскиот“ дел од фамозниот колектив. За споредбите на тогашната авангарда со оваа денешнава, доколку воопшто ја има, Тошевски се сеќава дека тогашната уметност орбитирала околу една конкретна група уметници од постарата генерација. Меѓутоа, со отворањето на ФЛУ почнала да се создава една паралелна струја на млади автори што наликувале на „свети крави“, на кои не им било најјасно што ќе прават со себе, но поседувале енергија и некаков ентузијазам. - Од денешна перспектива, многу од тоа изгледа трапаво, па дури и трагикомично, но го имаше оној електрицитет што денес за жал не го гледам, а од кој се зачнаа навистина солидни дела. Со независноста на Македонија, ове автори фатија полн замав благодарјќи делумно на таканаречените невладини организации, па во голема мера одиграа клучна улога во реконструкцијата на културната инфраструктура. Но, сето тоа некако бргу се изјалови во претензиите за угодство и преку огромната исполитизираност која навлезе во секоја пора од општеството. Денес, ако постои авангарда, тоа се индивидуалци разбиени во енклави или темни кошница од каде дејствуваат прилично тивко, но сепак, ете, дејствуваат. Можби проблемот не е во нив туку во самото општество кое, со право, стана резигнирано и полно со скепса? Можби е во културните институции кои, како и тогаш, се во рацете на државата и ја држат цврсто под контрола субверзивноста и воопшто, слободниот дух на уметноста. И ете, повторно се враќаме на примерот на „Зеро“: нивна институција не ги прифати, но уште тогаш станаа многу популарни кај граѓаните. Поточно - слободните граѓани

- категоричен е Тошевски. Ибрахим, пак, мисли дека „успеале“ затоа што се појавиле во време на „црна дупка“ на ликовната сцена во Македонија. Дека токму иста таква црна дупка постои и сега и, токму затоа, повторно нивната група предизвика големо внимание. - Постои

„**Треба прво да ја затнеме таа голема дупка на малограѓанштината, медиокретштината, глупоста, осредноста, жедта за моќ, незнаењето и неумењето. Кога ќе ја затнеме таа дупка, има шанси за покултурните поединци да се здружат и да се создаде една критична маса која прво ќе изгради основа, а потоа и култура на повисоко, светско ниво**“

Опозиција на културната политика

Еден од оние што биле активни сведоци на битисувањето на „Зеро“ е и ликовната теоретичарка Сузана Милевска, која за дружењето со несекојдневниот колектив вели дека важно е да се напомене дека во овој редок феномен и модел на уметничка соработка, барем во Македонија, освен постојаните актери што го составувале јадрото на групата, постојано партиципирале и многу други сликари, скулптори, музичари, писатели, критичари, поети, филозофи и студенти на различни други факултети. „Токму затоа, кога зборуваме за постконцептуалната определба на групата 'Зеро', важно е да се потенцира интересот за современите медиуми и уметнички практики (видеото, инсталацијата, хепенингот, звучниот и видеоперформансот, муралот и јавната уметност воопшто) и за отворената, колективната, колаборативната и партиципаторската

структура на дејствување (на пример, присуството на различните сликарски 'ракописи' на еден ист мурал, колективното потпишување проекти и слично), а не програмското дејствување (не постои манифест на 'Зеро' или некоја запишана програмска определба). Многу креативци што дејствуваа професионално или аматерски во околината можеа да ја се придружат во реализацијата на одредени настани со свој придонес кон заедничките перформанси или кон сликањето во јавен простор. Не само тие туку и нивни пријатели, па дури и случајни минувачи. Ваквиот отворен и воинституционален пристап кон уметничкото дејствување на 'Зеро' не беше случаен. Иако никогаш не беше формулирано како некој јасно артикулиран став, самото формирање на групата истовремено може да се толкува како еден активистички обид за опозиција и институционална критика на културната политика на институциите на современата уметност во Македонија во тоа време, вели Милевска.

На ацилак во Битола

Една од инсталациите на изложбата на Беди Ибрахим насловена како „Последниот танц на Аксој“, „крие“ вистинска сентиментална историја. Имено, таа му е посветена на Факир Аксој, познат турски сликар, режисер и критичар, кој по 75 години, за првпат доаѓа во Битола, од каде што заминал на 7-годишна возраст. Кога дошол во родниот град, заедно со Ибрахим ја барал куќата каде го поминал најраното детство, водејќи се само од „мириси, звуци и магливи слики“. За чудо, тој и го пронашол поранешниот дом, ист онаков каков што и го зачувал во своите детски сеќавања. Новите сопственици ги поканиле да влезат внатре, но Аксој не сакал, туку погледот го фиксирал

за старата дудинка среде дворот. Ибрахим и домаќините набрзо откако влегле во поранешниот дом на гостинот од Турција, биле сведоци на необична сцена: низ отворените прозорци го виделе старецот како изведува детска игра околу дрвото. По завршувањето на овој негов личен ритуал, им соопштил дека сака да си замине. „Ете“, вели Ибрахим, „некој оди на ацилак во Мека, а Аксој дојде на ацилак во Битола. Потоа брзо си заминува за Турција, а по некоја година и почина, но мислам дека душата му се смири после таа негова последна игра околу дрвото од неговото детство. Во негова чест е инсталацијата, а и сите делови од неа се донесени од неговата Битола“.

Игор Тошевски: „Денес, ако постои авангарда, тоа се индивидуалци разбиени во енклави или темни кошница од каде дејствуваат мошне тивко, но сепак, ете, дејствуваат“

некоја мрачна тишина во културата, воопшто. Сè е сведено на некакви проекти. Јас дури неодамна разбрав што е тоа проект. Еден молер дојде да ме замоли да му помогнам околу тоа да направи проект. Всушност, се работеше за тоа дека човекот требаше да направи цокле на еден сид, но не можеше да започне со тоа додека сета таа работа не ја стави на хартија. Кога слушна за што станува збор, тој се фати за глава, коментирајќи: „А бре, јас сто километри ќе малтерисам, ама не ме терај да пишувам што ќе правам!? Кому му требаат сите тие хартии!“. Така ете постојано читам дека се прават проекти да заживее Старата скопска чаршија, а таа не „мрда“ од местото. Упорно. К е да фали уште еден „проект“!“. Миљовска е за „порадикални“ зафати. Вели: „Треба прво да ја затнеме таа голема дупка што зјае. Дупката на малограѓанштината, медиокретштината, глупоста, осредноста, жедта за моќ, незнаењето и неумењето. Кога ќе ја затнеме таа дупка, има шанси за покултурните поединци да се здружат и да се создаде една критична маса која прво ќе изгради основа, а потоа и култура на повисоко, светско ниво.“

Има шанси, потврдуваат нашите соговорници, и за понатамошни заеднички дела од неопштити колектив. Иако, низ изминативе години не се среќавале намерно, туку онака, на поминување, случајно, кога „треба“, како за оваа ретроспектива, умеат да се „изорганзираат“ без проблем. Тоа можеби и не е најважно. Како што, впрочем, заклучува и Тошевски: - „Зеро“ придонесе да се раздвижат некои работи во предвечерјето на кризата кон крајот на '80-тите, покажа дека уметноста не може и не смеа да stagnира и патем произведе неколку признаени и сè уште активни уметници... Мислам дека тоа е доволно. Она што ќе следи, во голема мера зависи од помладите генерации уметници кои мораат да соберат сила за да се спротивстават на сите девалвации кои се множат и во ова општество. Значи: и по „Зеро“ - ЗЕРО. А, зошто да не!?

Бранка Доневска-Најдовска